

Педагоги-дефектологи мають чітко уявляти характер порушення розумового і фізичного розвитку дитини, питання етіології і патогенезу патології, з тим щоб науково обґрунтовано визначити компенсаторні можливості та корекційні заходи.

Використана література:

1. Гусев Е., Скворцова В.И. Контроль качества знаний студентов и врачей // Журнал неврологи. – М., 2000. – № 5.
2. Живина А.И. Основные этапы развития дефектологии в СССР. Автореф. дисс. канд.пед. наук. – М., 1975.
3. Корсак К. Педагогіка нового століття // Рідна школа. – К., 2001. – № 10.
4. Леднев В.С. Содержание образования. – М., «Высшая школа» 1989.
5. Питер Скотт Реформы высшего образования в странах Центральной и Восточной Европы: попутка анализа // АМ. – М., 2001. – № 11.

Аннотация

В статье представлены этапы развития и становления дефектологии. Акцентировано внимание на необходимости преподавания блока медицинских предметов, что обусловлено работой дефектолога с аномальными детьми.

Щериця Т.В.
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова

ЗНАЧЕННЯ ІНТОНАЦІЙНОЇ ТЕОРІЇ ДЛЯ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

Учення про інтонаційну природу музики є великим надбанням музикознавства. Воно стало концептуальним фундаментом для вирішення численних проблем музичного життя, пов'язаних із творенням, виконанням і сприйняттям музики. Термін „інтонація” – один із самих поширених і у музичній педагогіці. Але, незважаючи на це, він не має семантичної однозначності. Від вузького, звичайного до всеохоплюючого – такий діапазон цієї категорії, що свідчить про її виняткове значення в музичному мистецтві.

Метою даної статті є обґрунтування значення інтонаційної теорії для музичного виховання школярів.

На музично-технологічному рівні під інтонацією зазвичай розуміють звуковисотні співвідношення, ототожнюючи їх із мелодичною лінією, мелодичним інтервалом або мотивом. На семантичному рівні інтонація означає єдність звука і смислу і є найменшою осмисленою одиницею музичної мови.

У філософсько-естетичному ракурсі інтонація — це основа художнього

образу в музиці, злиття його ідеальної сутності й матеріального (звукового) втілення, специфічна форма відбиття у свідомості людини навколишньої дійсності й свого ставлення до неї (світогляду).

Психофізіологічним чинником виразовості музичної інтонації є здатність людини передавати інформацію про себе і про своє ставлення до світу в звуковій формі. Комунікативне призначення зумовлює внутрішню спорідненість музичного інтонування з мовним, що виявилось у схожості їх виражальних засобів і функцій – характеристичної, емоційної, логічно-сислової, синтаксичної, жанрово-ситуативної. Важливість їх полягає в тому, що вони утворюють відповідні типи музичної інтонації: емоційні, характеристичні, логічно-сислові, синтаксичні, жанрові. Ці типи формують інтонаційний словник епохи, важливі ознаки стилів і художніх напрямів. Усвідомлення їх значно поглиблює сприйняття музичного змісту. Узагальнимо це за схемою:

Спільні комунікативні функції мовної та музичної інтонації

Емоційна	Характеристична	Логічно-сислова	Синтаксична	Жанрово-ситуаційна
Виражає психологічний стан, відчуття, емоції, почуття, настрої; у музиці панівна	Виражає характер явищ, процесів, персонажів, їх індивідуальні особливості	Узагальнює сислові типи інтонації (запитальні, стверджувальні тощо); визначає роль їх в інтонаційному розвитку	Забезпечує ясність, чіткість викладу думки, членування і цілісність її, направленість на сприйняття	Встановлює жанрові зв'язки, підкреслює жанрову природу інтонації

Іншим джерелом формування музичної інтонації стала здатність людини передавати свій психологічний стан не лише через голосові реакції, а й через зміни виразу обличчя (міміку), жести, кроки, біг, стрибки, танок та інші рухи тіла. Пантомімічний вид емоційного відображення світу пов'язано із переміщенням людини у просторі, диханням, роботою м'язів, індивідуальними властивостями рухово-моторних відчуттів і реакцій. Зв'язок внутрішнього переживання і зовнішнього вираження, почутого й побаченого (явище синестезії), а також спільна процесуальна природа емоції і руху прекрасно передаються музичною інтонацією, надаючи їй особливого динамізму і образної характерності.

Обидві сфери — мовна і пластична — трансформовані музичною інтонацією поряд з іншими життєвими прообразами відповідно до її специфіки. Із синкретичної єдності музичної інтонації виокремились висота і ритм, як її структурне ядро. Вони набули дискретної фіксації і високоорганізованих

систем ладу, гармонії, метра.

Із розвитком музичних інструментів значно розширилися й інші виражальні сторони музичної інтонації: тембр, діапазон, динаміка, артикуляція, голосоведіння тощо.

Залежно від образного завдання в синкретичному інтонаційному комплексі можливі акцентування його окремих аспектів. З цим пов'язане різноманіття звукових форм музичної інтонації, незвідність її лише до мелодичного елемента. Інтонаційним символом можуть стати і яскрава ритмічна формула, акордова послідовність або навіть окремий акорд, фактурна конфігурація, тембр та багато іншого.

Упродовж історичної еволюції музики відбувається постійне оновлення й розширення її інтонаційного фонду («словника»), до якого належать інтонаційні символи – узагальнені інтонаційні формули епохи. За невідповідності музичної інтонації новим тенденціям часу настає інтонаційна криза, подолання якої викликає до життя нові художні напрями, жанри, стилі, виражальні засоби, породжені зміною суспільного світогляду.

Величезні виражальні ресурси музичної інтонації, її надщільна інформаційна ємність, закодована композитором і озвучена виконавцем, мають бути адекватно сприйнятими. Допомогти відчувати, зрозуміти, «розгадати» інтонаційний смисл музики – ось завдання педагога-музиканта, який виховує культурного слухача. Для цього педагог повинен набути навичок інтонаційного аналізу і використати їх у доступній для дітей формі у своїх розповідях про музику.

Теорія інтонації дає у розпорядження вчителя могутній методичний інструмент, що забезпечує від ремісницького підходу до музичного твору як до якоїсь комплексної суми окремих виражальних засобів, що нібито націлені самі на себе.

Інтонаційні уявлення розкривають природні основи музики, допомагають осягнути її життєвий смисл. Вони відповідають і цілісному сприйняттю музичного образу, адже інтонація – це синкретична єдність усіх її виражальних елементів.

З іншого боку, відбите світло цілого дає можливість і в кожному окремому виражальному засобі почути його образний смисл. І тоді будь-яка якість звука сприймається не механічно, а інтонаційно. Наприклад, гучність заради гучності є не інтонацією, а звуковою перешкодою, проте гучність звука, що осмислена попереджувальним сигналом чи закликком до уваги, різким раптовим зсувом чи кульмінацією напруження, стає вже інтонаційною якістю.

Образно-смісловне начало звучання – ось про що завжди повинен пам'ятати учитель і шукати його разом з дітьми в будь-якому виді їхньої музичної діяльності на уроці: у співі, у навчанні нотної грамоти, в музичних іграх, у

слуханні музики.

Інтонаційний підхід також надасть змогу вчителю об'єднати два аспекти музики: матеріально-конструктивний та інтонаційний.

Ми знаємо, наприклад, що натуральний мажор є семиступеневим ладом, гама якого складається з двох однакових за будовою тетраходів (тон – тон – півтон), зчеплених між собою на відстані інтервалу великої секунди. Проте цей лад сформувався як закріплення певних видів звукових тяжінь, які емоційно впливають на слухача, і набув провідного значення у західноєвропейській музиці в результаті довгого процесу інтонаційного відбору. Кожен ступінь ладу виконує не лише конкретну функцію, а й має індивідуальне емоційне забарвлення. Звідси й особлива емоційно-образна виражальність мажору, так само як і мінору, що відтіняє його.

Маючи певну видову якість або, іншими словами, коло значень, музичні засоби, залучаючись до контексту музичного твору, набувають своєї індивідуалізованої виразності, тобто стають інтонацією. Наприклад, ритмічний малюнок $\text{♩} \text{♩} \text{♩} \text{♩}$ що має активність, чіткість, енергійну спрямованість до закінчення, перетворюється в музиці Бетховена на ритмо-інтонацію долі.

Матеріально-конструктивний бік використовуваних елементів мови стабільний, інтонаційний бік – мінливий, рухливий, індивідуальний, повністю виявляється лише у контексті цілого. Порівняємо використання мажорного тризвука у двох абсолютно різних за образом і стилем мелодіях — у «Мріях» Р. Шумана й у фортепіанному Концерті А-dur В. Моцарта:

1. Р. Шуман. Мрії

2. В. Моцарт. Концерт А-dur для ф-но з орк.

Структура мажорного тризвука, залученого до мелодичного руху, залишається незмінною в обох випадках, але з погляду інтонації це два зовсім протилежні явища.

У мелодії Шумана на тризвуку побудовано передкульмінаційний злет, у мелодії Моцарта — післякульмінаційний спад. Тому перша інтонація експресивна, насичена — це активний вдих, що наповнює весь об'єм легенів,

збирає емоційну енергію, концентрує її для рішучого кидка на

мелодичну вершину, а друга — м'який видих після досягнутої мети, задоволеного бажання, розрядка накопиченого емоційного напруження.

Розвиток інтонаційного слуху і розуміння інтонаційної семантики мають скласти основу методу метафоричних характеристик, якими користується вчитель і які відіграють важливу естетичну роль у вихованні музичного сприйняття школярів. Для цього слід знати елементарні психофізіологічні і життєві передумови виразових засобів музики, «інтонаційний словник» досліджуваної епохи, стилю, композитора, узагальнені інтонаційні формули, які мають універсальне значення, їх «долю» в музично-історичній практиці, пов'язану як з традиціями, так і з їх порушенням (трансформація інтонацій), і багато іншого.

Закони інтонаційного мислення об'єднують усі види музичної діяльності: композиторську, виконавську, слухацьку, аналітичну. Мета музичного виховання — навчити дитину художньо-музичного мислення. Опора на це дає можливість розкути творчу уяву учня, допомогти йому глибше проникнути у зміст твору і сутність музичного образу, самотійно осмислити прослухане. Занурення в глибини інтонаційної природи музики і її розуміння допоможе вчителю бути тактовним духовним наставником у процесі осягнення дітьми визначних творів музичного мистецтва.

Методичні поради:

1. Усі форми музичної діяльності на уроці — спів, ознайомлення з нотною грамотою, гра на інструментах, слухання музики — мають бути спрямовані на засвоєння дітьми інтонаційної виразності, розвиток їхнього інтонаційного слуху і мислення.

2. Механічне повторення і пасивне наслідування — головні вороги інтонації, які вбивають у ній живе, творче начало, позбавляють звук осмисленості.

3. Висота і ритм – основа музичної інтонації. Їх точність є запорукою її виразності. Фальш і ритмічна недбалість – це криве дзеркало, що спотворює смисл музичної інтонації.

4. Із накопиченням інтонаційного досвіду в дітей слід звертати їхню увагу й на інші аспекти інтонації: тембр, динаміку, артикуляцію, фразування. Слід поступово привчати учнів творчо осмислювати музичну інтонацію як синкретичне ціле, що охоплює найрізноманітніші аспекти звучання, пояснювати, яким художнім змістом вони зумовлені.

5. У доборі музики для співу, гри і слухання слід подбати про те, щоб її

інтонаційний зміст був яскравим і привабливим для дітей. Спираючись на інтонації навколишнього музичного побуту, слід поступово, крок за кроком розширювати жанровий і стильовий діапазон інтонаційного досвіду учнів.

6. Різноманіття інтерпретацій – обов'язкова умова для розвитку інтонаційного слуху і мислення. Прослуховування твору в різних виконаннях, аранжуваннях покаже дітям безмежні можливості музичного інтонування.

7. Проникнення в глибини музичної інтонації має здійснюватися через виявлення її мовної, пластичної і специфічно-музичної виразності. Тому треба сміливіше спиратися на слуховий, руховий і мовний досвід дітей, пам'ятати, що дихання – рух – відчуття (почуття) – це основа музичної інтонації, що пояснює і її сутність, і її організацію.

Використана література:

1. Асаф'єв Б. В. Музыкальная форма как процесс. — Л., 1971. — Кн. 2. Интонация. — С. 211-365.
2. Блинова М. На пути к физиологическому изучению интонационной выразительности // Вопросы теории и эстетики музыки.— Л., 1967. — Вып. 5. — С. 170-190.
3. Вендрова Т. Музыка в школе и интонационное учение Асаф'єва // Сов. музыка. — 1980. — № 6. — С. 87-89.

А н н о т а ц и я

В стат'ї розглядається роль і значення теорії інтонації в музичному вихованні школярів. Коротке викладення основних наукових положень, спроектованих на цілі, завдання уроку музики, супроводжуються конкретними прикладами і методичкими рекомендаціями.

Ягеніч Л.В.

Київський національний лінгвістичний університет

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ОВОЛОДІННЯ ІНШОМОВНИМ АУДІОВАННЯМ

Реорганізація системи освіти в Україні в рамках Болонського процесу спонукала до переосмислення цілей та завдань навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі. Саме тому чинна програма з іноземних мов [8] визначає актуальні й для нашого дослідження цілі: формування міжкультурної комунікативної компетенції, зокрема в аудіюванні, та стратегічної компетенції (СК), змістовим навантаженням якої є оволодіння навчальними та комунікативними стратегіями [10].

У наших попередніх публікаціях описано технологію формування в учнів початкової школи СК в процесі навчання аудіювання англійською мовою [10, 11].